

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΙΔΙΩΤΙΚΟΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΩΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΙ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΙ

Νίκος Ερηνάκης,
Δρ. Φιλοσοφίας, Επιστημονικός Διευθυντής
Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ

I. Ο ρόλος των think-tanks στην ισχυροποίηση του συντηρητισμού και τη γέννηση του νεοφιλελευθερισμού

Το 1944 εκδόθηκαν δύο έργα που διαβάστηκαν ευρέως και τράβηξαν την προσοχή, μεταξύ άλλων, και μερικών πολύ εύπορων και ισχυρών ανθρώπων, οι οποίοι διέκριναν στον πυρήνα αυτών των γραμμών σκέψης την ευκαιρία να απελευθερωθούν οι ίδιοι και οι εταιρείες τους από οποιασδήποτε μορφής ρυθμίσεις, «περιορισμούς» και «βάρη». Τα δύο αυτά έργα ήταν *Ο δρόμος προς τη δουλεία* του Friedrich Hayek και το *Γραφειοκρατία* του Ludwig von Mises. Αρχικά, αν και όχι στη συνέχεια, καθοριστική συμμετοχή είχε και ο Karl Popper όπως και η δραστήρια Ayn Rand που επηρέασε σημαντικά τον Alan Greenspan (μετέπειτα διοικητή της Federal Reserve) και τον Milton Friedman. Όταν, το 1947, ο Hayek ίδρυσε μαζί με τον Milton Friedman και αρκετούς άλλους την πρώτη διεθνή οργάνωση που θα διέδιδε το δόγμα του νεοφιλελευθερισμού ως ένα διεθνές φόρουμ, τη Mont Pelerin Society, αυτή χρηματοδοτήθηκε με αστρονομικά ποσά, για τα χρόνια εκείνα, από πολυεκατομμυριούχους της εποχής.

Με τη βοήθειά τους, άρχισε να δημιουργείται αυτό που ο Daniel Stedman Jones, ένθερμος σύγχρονος υποστηρικτής τους, περιγράφει στο βιβλίο του *Οι Δάσκαλοι του Σύμπαντος* (2012) ως ένα είδος «νεοφιλελεύθερης διεθνούς»: ένα διατλαντικό δίκτυο ακαδημαϊκών, επιχειρηματιών, δημοσιογράφων και πολιτικών. Οι εύποροι υποστηρικτές τους χρηματοδότησαν μια σειρά από δεξαμενές σκέψης (think-tanks) που θα βελτίωναν και θα προωθούσαν το δόγμα τόσο σε επίπεδο θεωρητικής σκέψης όσο και σε επίπεδο πολιτικής πρακτικής και επιρροής. Μεταξύ αυτών ήταν: το American Enterprise Institute, το Heritage Foundation, το Cato Institute, το Institute of Economic Affairs, το Centre for Policy Studies και το Adam Smith Institute. Χρηματοδότησαν επίσης πολυάριθμες ακαδημαϊκές θέσεις και τμήματα, ιδίως στα πανεπιστήμια του Σικάγο και της Βιρτζίνια. Η υπόλοιπη ιστορία από τη Σχολή του Σικάγο, τα ινστιτούτα και τα think tanks γύρω τους, τα αποκαλούμενα Chicago Boys στη Χιλή του Pinochet μέχρι και σήμερα είναι λίγο πολύ γνωστή.

Σε διεθνές επίπεδο αντίστοιχα ινστιτούτα και ιδρύματα έχουν διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην παραγωγή και προώθηση ιδεοληπτικών πολιτικών. Ο ρόλος των δεξαμενών σκέψης για τη δημιουργία της εν λόγω πολιτικής και κυβερνητικής ατζέντας στις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο τις τελευταίες δεκαετίες τεκμηριώνεται ιστορικά (ακόμα και μια επιφανειακή μελέτη των πολιτικών της Thatcher και του Reagan, ως βασικοί εκπρόσωποι της Νέας Δεξιάς, αρκεί). Ωστόσο, διαστάσεις του κεντρικού ρόλου τους παραμένουν εν πολλοίς στη σκιά.

Οι συστημικές δεξαμενές σκέψης, είτε συντηρητικές είτε νεοφιλελεύθερες, δημιουργούνται ως μη κρατικά και μη κερδοσκοπικά ερευνητικά και συμβουλευτικά ινστιτούτα και χρηματοδοτούνται σε μεγάλο βαθμό από ιδιώτες, συχνά και από ένα πρόσωπο μόνο, ή και από στενό κύκλο ιδιωτικών ιδρυμάτων και εταιρειών κοινών συμφερόντων που λειτουργούν ως υπερ-ομπρέλες. Καταστατικός τους στόχος είναι να εισαγάγουν τα κύρια στοιχεία της ιδεολογίας τους σε όλες τις εκφάνσεις της δημόσιας σφαίρας (οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική). Για παράδειγμα, στην εντελώς επίκαιρη συζήτηση, υποστηρίζουν παράλληλα την πλήρη απορρύθμιση της αγοράς εργασίας, τις πολλαπλές ιδιωτικοποιήσεις και τη χρήση της αγοράς για τη διάθεση περιβαλλοντικών πόρων και προωθούν την αλλαγή της νομοθεσίας αναφορικά με βιομηχανικές συμφωνίες, ενισχυμένα ή νεοσυσταθέντα δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας και εκμετάλλευση χρηματο-οικονομικών μέσων.

Για να υπηρετήσουν αποτελεσματικά αυτούς τους στόχους, διεισδύουν σε δίκτυα ανθρώπων που έχουν ισχυρή επιρροή σε συγκεκριμένους τομείς πολιτικής. Διοργανώνουν συνέδρια, σεμινάρια και εργαστήρια, εκδίδουν βιβλία, ενημερωτικά δελτία, περιοδικά και εξειδικευμένα κείμενα πολιτικής για τους υπεύθυνους της χάραξης πολιτικής, τους δημοσιογράφους και τους διαμορφωτές κοινής γνώμης. Επιδιώκουν να παράγουν και να παρέχουν συμβουλευτική συνδρομή απευθείας σε κυβερνητικούς αξιωματούχους και σε κυβερνητικές υπηρεσίες και επιτροπές μέσω συμβουλών. Συχνά, τα στελέχη των δεξαμενών σκέψης καταλήγουν να αναλαμβάνουν οι ίδιοι θέσεις υπευθύνων χάραξης πολιτικής, έχοντας κερδίσει τα διαπιστευτήριά τους ως ζωτικό μέρος του σχετικού δικτύου πολιτικής.

Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι η ανταλλαγή ανθρώπινου δυναμικού ανάμεσα σε δεξαμενές σκέψης και κυβερνητικά αξιώματα (*revolving door politics*) που παρατηρήθηκε πρωτίστως στις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο είναι πλέον κυρίαρχο χαρακτηριστικό διεθνώς. Πιο συγκεκριμένα, ως διαφωτιστικό παράδειγμα, στη Βρετανία, κάποιες συντηρητικές και νεοφιλελεύθερες δεξαμενές σκέψης, όπως το Institute of Economic Affairs (IEA) και το Centre for Policy Studies (CPS) που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της ατζέντας πολιτικής της κυβέρνησης Thatcher, ανέπτυξαν και διατηρούν ακόμα ιδιαίτερως μεγάλη επιρροή στην κυβερνητική εξουσία.

Παράγουν μάλιστα τις περισσότερες πρωτοβουλίες δημόσιας πολιτικής, υποβάλλοντας προτάσεις για μεταρρυθμίσεις, που αφορούν στην ιδιωτικοποίηση δημόσιων αγαθών, όπως το νερό και ο ηλεκτρισμός, καθώς και περικοπές στην κοινωνική πρόνοια. Η επιρροή των δεξαμενών σκέψης συνεχίστηκε με την κυβέρνηση Blair και «απογειώθηκε», θα μπορούσαμε να πούμε με την κυβέρνηση του Cameron και της May. Αντιστοίχως, στις Η.Π.Α. πρόεδροι, από τον Reagan μέχρι τον Clinton και από τον Obama μέχρι τον Trump, έχουν χρησιμοποιήσει ευρέως το ανθρώπινο δυναμικό των ιδεολογικά συγγενών τους δεξαμενών σκέψης για να καλύψουν υψηλόβαθμες κυβερνητικές θέσεις. Οι συγκεκριμένες δεξαμενές σκέψης, από την πλευρά τους, χρησιμοποιούν πρώην κυβερνητικούς αξιωματούχους που με τη σειρά τους παρέχουν πρόσβαση σε πολιτικούς και άλλα φυσικά και νομικά πρόσωπα της εκάστοτε κυβέρνησης και του κράτους.

Στις προσπάθειές τους να επηρεάσουν και να ενταχθούν στη διαδικασία χάραξης και υλοποίησης πολιτικής, είναι δυνατόν να έχουν περισσότερα κοινά με τις ομάδες συμφερόντων που εκπροσωπούν λόγω της οικονομικής υποστήριξής τους, απ' ό,τι με ακαδημαϊκά ιδρύματα και επιστημονικούς ερευνητές. Εντούτοις, τα στελέχη των δεξαμενών σκέψης αντιμετωπίζονται από τα μέσα ενημέρωσης ως ανεξάρτητοι, ουδέτεροι εμπειρογνώμονες και, ως εκ τούτου, συχνά προτιμώνται από εκπροσώπους της ακαδημαϊκής και ερευνητικής κοινότητας ή και άλλων κοινωνικών φορέων ως πηγές ανεξάρτητων ειδικών τεχνοκρατικής εμπειρογνωμοσύνης.

Οι δεξαμενές σκέψης καταβάλλουν μεγάλες προσπάθειες και δαπάνες για να διασφαλίσουν ότι το έργο των «μελετητών» τους διατίθεται στη δημόσια σφαίρα και διαδίδεται δραστικά και αποτελεσματικά. Το Heritage Foundation στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, έχει συχνά κατηγορηθεί για επιθετικές τακτικές μάρκετινγκ ως προς την προπαγάνδισή των θέσεών του, καλλιεργώντας ένα θελκτικό φαίνεσθαι, ώστε μέσω αυτού να κατοχυρώνει χώρο στη δημόσια σφαίρα και να επιβάλει το δόγμα του. Είναι χαρακτηριστικό ότι το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού του πηγαίνει στο μάρκετινγκ και στην άντληση κεφαλαίων, συμπεριλαμβανομένου του 35-40% του προϋπολογισμού του που διοχετεύεται αμιγώς για δημόσιες σχέσεις.

Η πρωτοκαθεδρία των λύσεων της αγοράς και του άκρατου ανταγωνισμού που υποστηρίζεται από τις εν λόγω δεξαμενές σκέψης παρέχουν στις ιδιωτικές εταιρείες και τις επιχειρήσεις πολλαπλές λύσεις έναντι της όποιας πιθανής προοδευτικής νομοθετικής ρύθμισης του πεδίου της αγοράς και βεβαίως την απαραίτητη ρητορική να προβάλλουν το επιχείρημα κατά της εν λόγω νομοθεσίας με όρους που δεν είναι με προφανή τρόπο ιδιοτελείς, αποκρύπτοντας την πραγματική στοχοθεσία τους.

Η ιδεολογική και πολιτική διαμόρφωση των φορέων αυτών παρουσιάζεται ως εάν να λειτουργεί ένα πλαίσιο «ουδετερότητας», ενώ επί της ουσίας χαρακτηρίζονται από μια σαφή πολιτικο-οικονομική στόχευση. Σε πολλές περιπτώσεις, η στράτευσή τους φτάνει σε τέτοια ανορθόλογα και αντι-επιστημονικά επίπεδα που επιδιώκουν μέχρι και να θέσουν υπό αμφισβήτηση περιβαλλοντικά προβλήματα όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη και να ασκήσουν έντονες πιέσεις εναντίον νομοθεσίας ή διεθνών συμφωνιών για την πρόληψη τέτοιων προβλημάτων.

Εκτός των άλλων, οι ορισμένες δεξαμενές σκέψης, όπως οι προαναφερθείσες, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο τόσο στις εκλογικές αναμετρήσεις προτείνοντας στρατηγικές και ασκώντας ισχυρή επιρροή στις ηγεσίες των κομμάτων, όσο και στην επανίδρυση, επαναπροσδιορισμό και ανασύσταση των πολιτικών κομμάτων καθεαυτών. Εν είδει παραδείγματος, θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στον μετασχηματισμό των συντηρητικών στη Βρετανία μέσω του *Open Work*, το οποίο διοργανώθηκε από το think-tank Demos.

Εστιάζοντας όμως στη συγχρονία, αποτελεί πλέον γεγονός ότι αυτό που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε «ιδιωτικοί ιδεολογικοί μηχανισμοί» (λ.χ. δεξαμενές σκέψης, ερευνητικά ινστιτούτα, πολιτιστικά ιδρύματα), κατόπιν συστηματικής οργάνωσης και παρέμβασης για δεκαετίες, έχουν καταστεί κυρίαρχοι φορείς επιρροής και ελέγχου των υπερδομών μετατρέποντας το νεοφιλελεύθερο δόγμα από άλλοτε περιθωριακή δυστοπία σε επικρατούσα ηγεμονική ιδεολογία. Σήμερα, ένα πυκνό δίκτυο δεξαμενών σκέψης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εξάπλωση, την εμπέδωση και, ειδικά σε χρόνους κρίσης, την υπεράσπιση της συμμαχίας του συντηρητισμού σε επίπεδο πολιτικής και του νεοφιλελευθερισμού σε επίπεδο οικονομίας· το ιδεολογικό κράμα, δηλαδή, της Νέας Δεξιάς.

Όλα τα παραπάνω, ως στοιχεία από τη διεθνή εμπειρία, δεν μπορεί παρά να μας φέρνουν στο μυαλό ανάλογες πρωτοβουλίες που παρατηρούμε να δημιουργούνται και να εγκαθιδρύονται τα τελευταία χρόνια στην εγχώρια κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα με ακριβώς τα ίδια χαρακτηριστικά. Οι πηγές χρηματοδότησης, ο τρόπος λειτουργίας, η δομική σύνδεση και κυρίαρχη επιρροή σε εκτελεστική και νομοθετική εξουσία και στα ΜΜΕ, η προέλευση και η κατάληξη του ανθρώπινου δυναμικού τους, η φαινομενική «ουδετερότητα» έναντι της ξεκάθαρης ατζέντας κ.α. λειτουργούν ιδιαιτέρως συγγενικά με τα παραδείγματα που αναφέραμε από τη διεθνή εμπειρία, απλώς, ως συνήθως, στην Ελλάδα, λαμβάνουν χώρα με σχετική χρονική καθυστέρηση.

II. Η αναγκαιότητα της αριστερής, προοδευτικής και εναλλακτικής απάντησης

Με αφετηρία την ευρεία και πλούσια προβληματική περί ηγεμονίας και ιδεολογίας γνωρίζουμε ότι οι ιδεολογικές εγκλήσεις με σκοπό να γίνουν κυρίαρχες και δυνητικά ηγεμονικές υλοποιούνται μέσα από τους *Ιδεολογικούς Μηχανισμούς του Κράτους*² και οφείλουμε να σημειώσουμε πως συμπληρωματικά, και σε κάποιες περιπτώσεις πιο επιδραστικά, φορείς τόσο του συντηρητικού όσο και του νεοφιλελεύθερου χώρου, όπως αυτοί που συζητήσαμε παραπάνω, λειτουργούν δομικά και ταυτοτικά ως *ιδιωτικοί ιδεολογικοί μηχανισμοί*.

Καθώς δεν αρκεί απλώς η κυρίαρχη ιδεολογία να κατασκευάζεται και να διαδίδεται, αλλά χρειάζεται και να αναδιαμορφώνεται με βάση τα στοιχεία της συγχρονίας, ώστε να διατηρεί την ηγεμονία της ούσα ενοποιημένη, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ακριβώς τον ρόλο αυτόν της υπέρβασης των αντιφάσεων που δημιουργούνται από τα διάφορα νέα γεγονότα που εμφανίζονται στην επιστήμη και την πολιτική έχουν αναλάβει, μεταξύ και άλλων, οι δεξαμενές σκέψης στον 20ο και 21ο αιώνα.

Οι επί μέρους ιστορικές προοπτικές της ανόδου αριστερών και προοδευτικών ιδεών, αξιών και πολιτικών και η αυξανόμενη προοδευτική θεσμική ρύθμιση κινητοποίησαν ποικίλες δυνάμεις ισχύος και εξουσίας ωθώντας τους στη δημιουργία, ενίσχυση και ανάδειξη των πολυάριθμων αλληλοϋποστηριζόμενων ιδρυμάτων και ινστιτούτων ώστε να διαδώσουν και, εν τέλει, να επιβάλλουν ως απόλυτο μονόδρομο τις σχετικές ιδεοληψίες τους. Για παράδειγμα, μεταπολεμικά σίγουρα έλαβαν χώρα και ως αντίδραση στη σημαντικότητα και την, απειλητική για εκείνους, επιρροή της Σχολής της Φρανκφούρτης, μιας σχολής κοινωνικής θεωρίας και κριτικής φιλοσοφίας σημαντικότερων στοχαστών (λ.χ. ο Theodor Adorno, ο Ernst Bloch, ο Walter Benjamin, ο Max Horkheimer, ο Erich Fromm, ο Herbert Marcuse κ.α.) που δραστηριοποιούνταν γύρω από το Ινστιτούτο για την Κοινωνική Έρευνα. Η έμφαση στην κριτική προσέγγιση της κοινωνικής θεωρίας προήλθε από την υπέρβαση των ιδεολογικών περιορισμών του θετικισμού, του υλισμού και του ντετερμινισμού, επιστρέφοντας στις βάσεις της κριτικής φιλοσοφίας.

² Βλ. Louis Althusser, *For Marx*, New Left Books, Λονδίνο 1977 · Louis Althusser, *Lenin and Philosophy*, Monthly Review Press, Νέα Υόρκη 1971 · Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks*, International Publishers, Νέα Υόρκη 1971 · Ernesto Laclau, *Politics and Ideology in Marxist Theory*, New Left Books/Verso Editions, Λονδίνο 1977 · Georg Lukacs, *History and Class Consciousness*, MIT Press, Κέμπριτζ 1971 · Mouffe, Chantal Mouffe, ed. *Gramsci & Marxist Theory*, Routledge, Λονδίνο 1979.

Η κριτική θεωρία που ανέπτυξαν με όρους πολυεπιστημονικότητας, εστιάζοντας στην ανοικτή και αυτοκριτική παραγωγή εναλλακτικών ιδεών και μεθόδων για την πραγμάτωση της κοινωνικής χειραφέτησης, τους επέτρεψε να εμβαθύνουν στη μελέτη των συνθηκών (πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές) που προκαλούν την κοινωνική αλλαγή μέσω ορθολογικών κοινωνικών θεσμών. Για τον κόσμο της αριστεράς και τις δυνάμεις της προόδου, το γεγονός ότι αυτές οι επιθετικές εκστρατείες ξεκίνησαν και ως απάντηση στη διαφαινόμενη ενδυνάμωση των αριστερών πρωτοβουλιών όπως λ.χ. το Ινστιτούτο για την Κοινωνική Έρευνα, κι ας ήταν η στόχευσή του πιο «ακαδημαϊκή», οφείλει να λειτουργήσει εκ νέου ως λόγος επαγρύπνησης και κινητοποίησης, καθώς, εν τέλει, τους επέτρεψαν να υπερισχύσουν σε επίπεδο ιδεολογικής κυριαρχίας εγκαθιδρύοντας στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα την ηγεμονία τους.

Στη συγχρονία, παρατηρώντας τη διεθνή πολιτική πραγματικότητα και εστιάζοντας σε δύο ενδεικτικά παραδείγματα, η τεχνοκρατική υποστήριξη των πολιτικών που προτάθηκαν από τον Sanders, αλλά και αυτών που προτείνονται από τον Corbyn, παράγονται, ως επί το πλείστον, με όρους ιδεολογικής συνθηματολογίας, επίκλησης ανιδιοτελών συναισθημάτων και εγγενούς αίσθησης του δικαίου, παρά και την επιστράτευση σημαντικών συμβούλων. Τούτα είναι προφανώς απαραίτητα για την καλλιέργεια του οράματος και την οικοδόμηση των συνθηκών για τη νίκη. Εξίσου σημαντική όμως είναι η ουσιαστική και τεκμηριωμένη παραγωγή και πρόταση αναλυτικών εναλλακτικών και εφαρμόσιμων προγραμματικών πολιτικών που θα εκφράζουν και θα προωθούν αυτές τις ιδέες και αξίες. Προφανώς η αριστερή, προοδευτική πολιτική προέρχεται σε σημαντικό βαθμό τόσο από τις εμπειρίες των κινημάτων και των αγώνων που εγγράφονται στο συλλογικό φαντασιακό όσο και από τη «γενική διάνοια» της διαδικασίας και του προϊόντος της συλλογικής γνώσης, γλώσσας και επικοινωνίας, και όχι αποκλειστικά και μόνο από ειδικούς της τεχνοκρατίας, ωστόσο αν οι μελλοντικοί αριστεροί και προοδευτικοί εκπρόσωποι σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο θέλουν να επιτύχουν, δεν μπορούν να εγκαταλείψουν τα εργαλεία και τη συζήτηση περί στοχευμένων εφαρμόσιμων δημόσιων πολιτικών στις δυνάμεις του πολιτικού αντιπάλου. Η παραδοχή της ήττας σε αυτό το επίπεδο αναδεικνύει μόνο τη δογματική πεποίθηση ότι οι νεοφιλελεύθεροι είναι οι μόνοι με μια «λειτουργική» και «ρεαλιστική» ατζέντα.

III. Η περίπτωση της Ελλάδας

Ο ρόλος των think tanks λοιπόν όχι μόνο για το κακό αλλά και για το καλό είναι δεδομένος. Για την χάραξη της όποιας αποτελεσματικής πολιτικής είναι δυνατόν να είναι εξαιρετικά χρήσιμος. Το πρόβλημα έγκειται στο ότι δεν υπάρχει αντίρροπη δημιουργία αντίστοιχων μέσων σοβαρής τεκμηριωμένης κριτικής και παραγωγής εναλλακτικών ιδεών και πολιτικών. Τούτων δοθέντων, αν στο εξωτερικό αντίστοιχες πρωτοβουλίες από το μέτωπο της προόδου υπήρξαν ισχνές και σκόρπιες, στην Ελλάδα υπήρξαν, χωρίς διάθεση μηδενισμού, αναιμικές ή τουλάχιστον όχι όσο σθεναρές οι συνθήκες απαιτούσαν. Παρενθετικά όμως, θα μπορούσαμε να σημειώσουμε ότι συνολικά στο εγχώριο πεδίο ο χώρος των ιδρυμάτων, ινστιτούτων και think tanks, αυτής της φύσης αλλά ανεξάρτητα από την ιδεολογικο-πολιτική τους κατεύθυνση, έχει υπάρξει σχετικά ατροφικός. Παραδοσιακά, στη μεταπολεμική Ελλάδα υπήρχαν μία-δύο δεξαμενές σκέψης, κυρίως στο πεδίο της οικονομικής επιστήμης, που αποτελούσαν σημεία αναφοράς. Μεταπολιτευτικά και ιδίως από τη δεκαετία του '90 και μέχρι προ κρίσης, ένα ή δύο από τα επίσημα ιδρύματα των πολιτικών κομμάτων επιδίωξαν να διαδραματίσουν έναν αυξημένο ρόλο. Η κρίση, μεταξύ άλλων, επέφερε το μαρασμό, αν όχι την εξαφάνιση, των περισσότερων εκ των επίσημων κομματικών ιδρυμάτων, για λόγους που έχουν να κάνουν με την ευρύτερη κρίση αντιπροσώπευσης και την έλλειψη εμπιστοσύνης σε αυτήν. Ακόμη, τις τελευταίες δύο-τρεις δεκαετίες, σχηματίσθηκαν κάποιες δεξαμενές σκέψης με δράση συμπληρωματική και αλληλοϋποστηρικτική προς ακαδημαϊκά, εγχώρια ή και αλλοδαπά, ιδρύματα—απ' όπου στελεχώνονταν άλλωστε. Με ελάχιστες αξιόλογες εξαιρέσεις, λίγα διασώθηκαν στην πορεία του χρόνου.

Τα τελευταία χρόνια, όμως αναδείχθηκαν «ιδιωτικές» πρωτοβουλίες συστημικής κατεύθυνσης, και ειδικότερα στο νεοφιλελεύθερο χώρο όπου παρουσιάστηκε μια έντονη κινητικότητα, εμφανιζόμενες εν τούτοις ως πολιτικά και κομματικά αδέσμευτες, όπως άλλωστε και παραδείγματα συλλόγων υπό μορφή κοινωνικών εταιρών, που επιχειρήσαν να καλύψουν εν πολλοίς το δημιουργηθέν κενό, στο πλαίσιο μιας ανανεωμένης δραστηριότητας, κοντύτερα σε όσα περιγράφηκαν πιο πάνω για τα ευρωπαϊκά και διεθνή think tanks. Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει στην Ελλάδα, η ανάπτυξη, ιδίως τα χρόνια της κρίσης, των διαφόρων ιδρυμάτων- θεματοφυλάκων κληροδοτημάτων, που εστιάζουν στην πολιτιστική κληρονομιά και το σύγχρονο πολιτισμό, επαναφέροντας μια προωθητική δραστηριότητα που παραπέμπει στις εθνικές ευεργεσίες που αναπτύχθηκαν στα τέλη του 19ου με αρχές του 20ου αιώνα, όταν και τότε η χώρα εξερχόταν δύσκολων συνθηκών και επιχειρούσε την ανασυγκρότησή της.

Αν κλείσει η παρένθεση και επανέλθουμε στην αδράνεια που παρατηρείται στον ευρύτερο προοδευτικό χώρο, θα διαπιστώσουμε ότι η σχέση αιτιότητας της έλλειψης αυτής, είναι, τουλάχιστον, διπλή. Πρώτον, δεν έχει κατανοηθεί ακόμα η σημαντικότητα του καθοριστικού ρόλου που διαδραματίζουν τέτοιοι φορείς στη δημόσια σφαίρα τόσο σε επίπεδο πολιτικής σκηνής όσο και σε επίπεδο κοινωνίας, με τις μεθόδους που περιγράψαμε παραπάνω, και δεν έγινε συνείδηση πόσο σημαντική είναι η τεκμηρίωση και η προώθηση θέσεων σε θέματα δημόσιας πολιτικής, ακόμα και όταν η αριστερά βρέθηκε στη διακυβέρνηση. Δεύτερον, το ακανθώδες ζήτημα, ως συνήθως στον ριζοσπαστικά προοδευτικό χώρο αλλά εν γένει σε ατροφικές οικονομίες όπως η ελληνική, είναι η χρηματοδότηση. Οι δυνάμεις της ισχύος και της εξουσίας δεν έχουν λόγο να χρηματοδοτήσουν τέτοιες πρωτοβουλίες, καθώς, ταυτοτικά, θα λειτουργήσουν ενάντια στα συμφέροντά τους και υπέρ των συμφερόντων του κόσμου της εργασίας, των προοδευτικών δικαιωμάτων και της υποστήριξης του περιβάλλοντος. Συνεπώς, η κύρια λύση ενίσχυσης για τις αντίστοιχες πρωτοβουλίες αυτού του χώρου, είναι οι πολυεπίπεδες και πολυμορφικές συνέργειες σε συνδυασμό με την εθελοντική προσφορά τόσο σε επίπεδο ιδεών και έρευνας όσο και σε επίπεδο υλικής υποστήριξης. Ωστόσο, ενώ αυτή είναι η πιο δημοκρατική επιλογή που παράλληλα εξασφαλίζει και τους απαραίτητους βαθμούς ανεξαρτησίας, συχνά αποδεικνύεται πως δυστυχώς δεν διαρκεί ή και δεν επαρκεί σε βάθος χρόνου και σύντομα στερεύει.

Επιπροσθέτως, το ανέκδοτο με τον τελευταίο αριστερό που πέθανε επειδή «αυτοδιασπάστηκε» είναι γνωστό. Προφανώς αποτελεί μια τρανταχτή υπερβολή, αλλά δυστυχώς συχνά αποδεικνύεται πως ενέχει και μια βάση αλήθειας. Σε αναλογία με αυτό, οποιαδήποτε νέα πρωτοβουλία επιχειρεί να δημιουργηθεί και να δραστηριοποιηθεί ενισχύοντας το μέτωπο της προόδου, αντιμετωπίζεται πρωτίστως με καχυποψία και χρειάζεται πολύ χρόνο, χρόνο που δεν περισσεύει, μέχρι να λάβει την υποστήριξη και το ρόλο που απαιτείται.

Τα κινήματα εκφράζουν ανάγκες, κοινωνικά συμφέροντα, ποικίλα αιτήματα υλικού και μη χαρακτήρα. Τα εν λόγω αιτήματα δεν συνιστούν κατά κανόνα εφαρμόσιμες πολιτικές ούτε συνθέτουν ένα συνεκτικό σχέδιο αν δεν τύχουν αναλυτικής επεξεργασίας και αξιόπιστης τεκμηρίωσης. Μάλιστα συχνά αιτήματα μιας κοινωνικής ομάδας μπορεί να συγκρούονται με τα αντίστοιχα μιας άλλης. Άλλωστε ακόμη και τα πιο δίκαια αιτήματα ή οι πιο προφανείς ανάγκες δεν κερδίζουν τη στήριξη της ευρύτερης κοινωνίας αν δεν εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ικανό να κερδίσει την ηγεμονία.

Τούτων δοθέντων, εστίες οργανωμένης σκέψης με δυνατότητα αξιοποίησης και ειδικών γνώσεων είναι αναγκαίοι διαμεσολαβητές ανάμεσα στα κοινωνικά κινήματα, τις συλλογικότητες, την ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα, τα κόμματα και την πολιτική. Η παραγωγή και η υποστήριξη της αριστερής και προοδευτικής πολιτικής πρέπει να προέρχεται από αντίστοιχους μηχανισμούς που ως φορείς-οχήματα θα αντιπαραθέτουν την παραγωγή ριζοσπαστικών κοινωνικών και οικολογικών πολιτικών έναντι των συντηρητικών πολιτικών υποστήριξης μεμονωμένων ιδιωτών και κέντρων οικονομικής εξουσίας.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο χρειαζόμαστε αριστερές, προοδευτικές, εναλλακτικές δεξαμενές σκέψης, για να βεβαιωθούμε ότι οι πολιτικές που προτείνονται από το μέτωπο της προόδου παράγονται από πηγές που εξασφαλίζουν το απαραίτητο επίπεδο τεχνοπολιτικής ενώ διατηρούν τις ρίζες τους και την εστίασή τους στο συμφέρον της κοινωνικής πλειοψηφίας. Να χρηματοδοτούνται από τα πολυάριθμα μέλη τους, με σταθερότητα και συνέπεια, με ευθύνη και ζήλο και αυτό να ενισχύει την αξιοπιστία, τη φήμη και την ερευνητική παραγωγικότητά τους. Και να λειτουργούν πάντα με δημοκρατικά σχήματα, δηλαδή τα μέλη των διοικητικών και επιστημονικών οργάνων του εκάστοτε φορέα να εκλέγονται από τη γενική συνέλευση των πολυάριθμων μελών και όχι να αποφασίζονται, όπως είδαμε παραπάνω, από τον ένα ή περισσότερους κύριους χρηματοδότες που ως μια επένδυση θα επιφέρουν αύξηση επιρροής στην εξουσία και πρόσβαση σε περαιτέρω μεγέθυνση κεφαλαίων. Η συλλογική οργάνωση, η οριζόντια δικτύωση, η αρχή διαφάνειας και λογοδοσίας προς τα μέλη του είναι μόνο κάποιοι από τους βασικούς άξονες λειτουργίας που οφείλουν να έχουν τέτοιοι φορείς. Το εγχείρημα του Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ENA αποτελεί μια προσπάθεια ανταπόκρισης στις προαναφερθείσες ανάγκες.

Για το ENA έχει ήδη κατανοηθεί ότι χρειαζόμαστε όχι μόνο έναν, αλλά πολυάριθμους τέτοιους καινοτόμους φορείς λόγου που σε σχηματισμό δικτύου θα μπορούν να ισχυροποιούν, να οχυρώνουν και να οργανώνουν θέσεις, παράγοντας με θετικότητα τις νέες εναλλακτικές προτάσεις. Δεν μπορούν να λειτουργούν ως απομονωμένες νησίδες, αλλά με υπερεθνικά δίκτυα ενδυναμώνοντας τις στρατηγικές θέσεις και επηρεάζοντας τους συσχετισμούς δυνάμεων υπέρ της προόδου, οργανώνοντας την εκ νέου απάντηση τόσο σε επίπεδο κριτικής θεωρίας όσο και σε επίπεδο πολιτικής πρακτικής και διανοίγοντας το σύγχρονο δημοκρατικό δρόμο προς έναν ριζοσπαστικό προοδευτισμό.

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

* Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα και δεν εκφράζει απαραίτητα ή και στο σύνολό της το ΕΝΑ

ΕΝΑ,
Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 2ος όροφος
Τ.+30 210 3647912

info@enainstitute.org
enainstitute.org